

SEDŽDA U KUR'ANU

Nevres MUSTAFIĆ

Muslimanski kulturni centar Ljubljana
nevres.mustafic@islamska-skupnost.si

SAŽETAK: Osim što je sastavni dio namaza i njegov krunski dio u kojem se traži Božija blizina, sedžda je i naziv 32. sure u Kur'anu. Na početku rada govori se o suri *As-Sağda*, njenim karakteristikama i tematskom pregledu. U drugom dijelu rada opisuju se kur'anska značenja sedžde koja obuhvataju: sedždu meleka, sedždu kosmosa i sedždu čovjeka. Sedžda meleka spominje se na više mjesta u Kur'anu, a u radu je predstavljeno tumačenje istaknutog sufijskog mufessira Ismaila Hakkija u vezi s karakterom ove sedžde. Rad će ponuditi odgovor na koji način kosmos iskazuje pokornost, odnosno sedždu Stvoritelju svjetova. Čovjek kao Božije stvorenje, koje je svjedočilo sedždi meleka, pozvan je da čini sedždu u vidu obaveznog i dobrovoljnog ibadeta. U radu se govori i o simbolici čovjekove sedžde, odnosno kakva je veza između sedžde kosmosa i sedžde čovjeka.

Ključne riječi: Kur'an, sedžda, meleki, kosmos, čovjek

Uvod

Riječ *sedžda* morfološki se izvodi iz trilitera *s-g-d*, koji prema Muf-tiću (1997: 628-629) obuhvata sljedeća značenja: pasti ničice (na sedždu), oboriti glavu (deva), pogeti se, uspraviti se, nakloniti se, oboriti pogled. Iz istog korijena su i izvedenice: *masğid* pl. *masāğid* (džamija); *sāğid* pl. *sudğğad* ili *sağğād* pl. *sağğādūn*; (koji čini sedždu); *sağğāğidu* (tragovi sedžde); *masğad* (dijelovi tijela koji čine sedždu); *misğadah* (sedžada za klanjanje). U standardnom bosanskom jeziku prihvaćene su riječi: *mesdžid*, *sedžda*, *sedžada* (*serdžada*), kao i imena *Sadžid* i *Sadžida* i(li) i izvedenice od ovih imena. U Kur'anu se na 91 mjestu spominju izvedenice iz korijena *s-g-d* koje na različite načine kontekstualiziraju sedždu. Najviše je spomenut izraz *al-Masğid al-Ḥarām*. Također, spominju se i sljedeći izrazi: *masğid*, *masğidan* *diraran*, *masāğid*, *'isğudū*, *fasağadū*, *suğğadan*, *sāğidīn*, *atar as-suğūd*, *wa'sğudi*, *yasğudūn*, *yasğudū*, *li'asğuda*, *al-Masğid al-Aqsā*,

a'asğudu, *'anasğudu*, *fasağada*, *la tasğudū*, *fa'sğud*, *fa'sğudū*, *yasğudāni*.

1. Sura *As-Sağda*

Trideset druga sura u Kur'anu nosi naziv *As-Sağda*. Prema Ramiću (2001: 88), ova sura objavljena je u Mekki, osim pet ajeta (16-20), koji su objavljeni u Medini. Ima ukupno trideset ajeta a objavljena je poslije sure *Al-Mu'min*. Ramić (2001: 88) navodi da ova sura ima dva imena: *As-Sağda* ("U naše riječi vjeruju samo oni koji, kad se njima opomenu, licem na tle padaju") i *Al-Mağadži* ("Bokovi njihovi se postelje lišavaju"). Prvo ime je *tawqifī*¹ naravi, a drugo nije. Većina prevodilaca Kur'ana na naš jezik ime ove sure prevodi sa: *Padanje ničice* (Besim Korkut, Esad Duraković, Hilmo Čerimović i dr.), dok Enes Karić prevodi sa: *Klanjanje ničice*.

Tematski je ova sura veoma raznovrsna. Započinje tajanstvenim glasovima: *Alif Lām Mīm* iza kojih slijedi snažna potvrda da Kur'an

objavljuje Gospodar svjetova, nasuprot idolopokloničkoj percepciji da je kao takav izmišljen. U izrazito kratkom, ali posve slikovitom opisu od makrokosmosa do mikrokosmosa opisuje se stvaranje nebesa i Zemlje u šest vremenskih razdoblja, te stvaranje i oblikovanje prvog čovjeka od zemlje, obdarivanje sluhom, vidom i razumom. U nastavku sure govori se o osobinama grešnika, osobinama iskrenih vjernika te o konačnom završetku i jednih i drugih na budućem svijetu.

U vjerodostojnim hadisima zabilježeno je da je Poslanik, a.s., petkom na sabah-namaz u učio dvije sure i to: *As-Sağda* i *Al-Insān*. Prenosi se od Ğabira da je rekao da Muhammed, a.s., ne bi zaspao dok ne bi proučio: *Alif Lām Mīm* (*Knjigu objavljuje...*) i *Uzvišen je Onaj u čijoj je ruci vlast – On sve može!*²

¹ *Tawqifī* (redosljed kur'anskih sura ustanovljen Objavom).

² Odnosi se na sure *As-Sağda* i *Al-Mulk*. *Al-Buḥārī*, *Al-Adabu al-Mufrad*, 1202.

2. Kontekstualno značenje pojma *es-sedžda*

2.1. *Sedžda meleka*

U suri Al-Baqara (od 30. do 38. ajeta) opisuje se jedna od glavnih prekretnica – pozornica iz nevidljivog svijeta – koja će sudbinski utjecati na sav ljudski rod, njegovu ulogu, sudbinu i, u konačnici, krajnje stanište. Nakon što je Uzvišeni Bog stvorio Adema, naredio je melekima da mu učine sedždu, odnosno da mu se poklone iskazujući mu na taj način poštovanje: “*I kada rekostmo melekima: “Ničice padnite Ademul!” – svi meleki ničice padoše, osim Iblisa. On odbi, uzoholi se i postade nevjernik!*”³ U ovom ajetu spomenuta su dva glagolska oblika izvedena iz korijena *s-ğ-d* i to: imperativ (*išğudu*) i perfekt (*fasağadū*). Ovaj, za čovjeka sudbonosni događaj, u Kur’anu se spominje na nekoliko mjesta, svaki put donoseći nove slike i(li) detalje, koji sedždi dodjeljuju tačku prijelomnicu, postavljajući je u primordijalni kontekst.⁴ Qutb (1996: 69) navodi da “većina ljudi smatra da se kazivanja u Kur’anu ponavljaju, pošto jedno kazivanje ponavlja svoje izlaganje u nekoliko sura. Međutim, stručno posmatranje potvrđuje da nema nijednog kazivanja da se ponavlja u jednoj te istoj slici s obzirom na količinu i ustupljeni prostor, moć izlaganja i metod, jer kad god se ponovi neka slika ili serija, ona istovremeno vrši nešto novo, i to davanje novog slici negira mišljenje onih koji kažu da se kazivanja ponavljaju.” Prateći kur’anske ajete koji govore o ovoj temi, jasno je da je Uzvišeni Bog Svojom rukom stvorio čovjeka od gline – zemlje ustajale – udahnuo mu život i dao (ob)lik, te nakon toga zatražio od meleka da mu učine sedždu poštovanja, što

oni i učiniše, izuzev Iblisa⁵ koji odbi Božiju naredbu pod izgovorom da je on bolje stvorenje od čovjeka, jer je čovjek stvoren od zemlje, a on od vatre, što bi razlog da postane proklet i ponižen, te stoga bi protjeran iz Dženneta.

Sufijski mufessir Ismā’il Haqqī (1928: 103), govoreći o ovom znakovitom prizoru kada su meleki učinili sedždu Ademu, a.s., navodi da je Adem, a.s., zapravo samo bio kibla, kako bi se istakla njegova odlika i kako bi mu se ukazalo poštovanje (pozdravom), a da se sedžda u suštini čini samo Uzvišenom Allahu. Također, navodi da “kada je stvoren Adem, a.s., meleki su se dvoumili ko je znaniji: oni ili Adem, pa kada ih je Allah, dž.š., upitao o imenima, oni ne znadoše, a kada upita Adema – on znade, njima tada bi jasna njegova odlika nad njima. Allahova mudrost i blagodat prema nama ogleda se u tome da je melekima bilo naređeno da se poklone našem praocu, a nama je zabranjeno da činimo sedždu bilo kome osim Njemu.” Haqqī (1928: 103) smatra da su Ademu učinili sedždu Allahu bliski meleki (*al-malāikatu al-muqarrabūn*). Prema Haqqīju (1928: 103), u izrazu *išğudū*: “*Ničice padnite Ademul!*” – nalaze se tri značenja. Prvo značenje je da meleki Allahu sedždu čine u skladu sa svojom prirodom, pa im je naređeno da postupaju suprotno od toga i da se pokore slijedeći naređenje, a ne svoju urođenost. Drugo značenje podrazumijeva da su učinili sedždu Ademu iz počasti i uvažavanja njegovog prava na hilafet, a u suštini sedžda je učinjena Allahu, kao što Uzvišeni Allah kaže: “*Zbilja, oni su tebi vjernost očitovali – samom Allahu su vjernost očitovali!*”⁶ Treće značenje podrazumijeva: “Poklonite se Ademu zbog

Adema!” Haqqī (1928: 103) smatra da se u kur’anskom kazivanju o sedždi meleka nalaze i dvije koristi (ili pouke) za čovjeka. Prva je da se čovjek ugleda na meleke i njihovu pokornost kako bi se sačuvalo oholosti koju je pokazao Iblis, a druga da je Allah, dž.š., iz Svoje milosti prema čovjeku, melekima stavio u dužnost da traže oprost za vjernike: “*A, zahvaljujući svome Gospodaru, slave Ga i meleki, i oprosta traže za one na Zemlji!*”⁷ Tumačeći riječi *fasağadū* (“Oni se pokloniše”), Haqqī (1928: 103) navodi dva stava koji melek je prvi učinio sedždu. Prema prvom stavu, to je bio melek Džibril, pa je zato počašćen da donosi Objavu vjerovjesnicima, a onda su sedždu učinili Mikail, Israfil i Azrail, a zatim ostali meleki. Drugi stav je da je Israfil prvi učinio sedždu, a kada je podigao glavu na čelu mu je bio ispisan cijeli Kur’an kao počast što je prvi izvršio naređenje. Haqqī (1928: 103) smatra da “čestica *fā* u riječi *fasağadū* ukazuje na brzinu, odnosno da meleki nisu oklijevali u izvršavanju ove naredbe, a kada su meleki učinili sedždu i poklonili se, Iblis se ustegao i nije se okrenuo prema Ademu, već mu je okrenuo leđa i ostao uspravan sve dok su meleki bili na sedždi. A bili su na sedždi stotinu godina, a neki kažu i petsto godina. Podigli su svoje glave i vidjeli Iblisa kako stoji okrenut leđima. Nije se kajao zbog svoje nepokornosti, niti je pokazivao želju da se pokori. Kada su vidjeli njegovu neposlušnost, osjetili su potrebu da ponovo učine sedždu i učinili su drugu sedždu Allahu, dž.š. Tako su imali dvije sedžde, jednu Ademu, a jednu Allahu, dž.š., a Iblis je gledao šta oni rade. Iblisovo odbijanje da učini sedždu bilo je uzrok preobražaja njegovih osobina, stanja, izgleda

³ Kur’an, Al-Baqara, 34. Prijevod je Karićev.

⁴ Više v.: Kur’an, Al-A’arāf, 11-13.; Kur’an, Al-Ĥiğr, 26-40.; Kur’an, Al-’Isrā, 61-65.; Kur’an, Al-Kahf, 50.; Kur’an, Tā-Hā, 116-117.; Kur’an, Šād, 71-78.

⁵ Iblis u osnovi znači: beznađe i očaj. Bilježi se od Ibn-’Abbāsa da je rekao:

“Kada je pogriješio i odbio poslušnost, proklet je i postao je šejtan. To ukazuje da je ovo ime dobio nakon što ga je Allah prokleo. Prije proklinjanja, njegovo ime je bilo ‘Azāzil ili Nā’il. Usp.: Haqqī al-Bursawi, Ismā’il (1928). *Rūhu al-bayān*, vol. 1., (ur.), Muḥammad Šā’im

b. ‘Utmān, Istanbul: Al-Maṭba’atu al-’Utmāniyyatu, 4.; Qurtubi, (al), (2013). *Al-Ġāmi’ li aḥkām al-Qur’ān*. Preveo s arapskog jezika Zijad Dervić (i dr.). Sarajevo: Bookline, 226.

⁶ Kur’an, Al-Faṭḥ, 10. Prijevod je Karićev.

⁷ Kur’an, Aš-Šūrā, 5. Prijevod je Karićev.

i blagodati koje je imao, pa je postao najružnije i najodvratnije stvorenje. Uzvišeni Allah kaže: *‘Allah ne mijenja ono na čemu jedan narod jeste, sve dok taj narod ne izmijeni sebe!’*⁸

2.2. Sedžda kosmosa / svega stvorenog

Polazeći od temeljne kur’anske tvrdnje da je Allah Stvoritelj (*al-Hāliq*) i Gospodar svijeta i(li) svega stvorenog (*Rabb al-‘ālamīn*), On je i Jedini stvarni Gospodar Kojemu se sve potčinjava milom ili silom, i u svim znanim i neznanim svjetovima, uz slavljenje (*tasbīh*), sve stvoreno čini Mu sedždu. U Kur’anu se na nekoliko mjesta spominje sedžda koju čini nepregledni svemir i sve što je u njemu, a posebno su spomenuti Sunce, mjesec i zvijezde.⁹ Također, u ajetima se spominju meleki, planine, drveće, životinje i mnogi ljudi – u kontekstu potčinjavanja ili izravnog čina sedžde. Sunce, mjesec i zvijezde općenito, od davnina privlače ljudsku znatiželju te su ih ljudi smatrali svojim božanstvima. Kur’an ističe da i oni sami čine sedždu Onome Koji ih je stvorio. U hadisima nalazimo i поближе objašnjenje. U *Sahihima* Buharije i Muslima prenosi se od Ibn-Zerra,

r.a., da je rekao: *“Obratio mi se Božiji Poslanik, a.s., riječima: ‘Znaš li kamo ide ovo Sunce?’ Odgovorio sam: ‘Allah i Njegov Poslanik znaju.’ ‘Ono ide ispod Arša i čini sedždu. Zatim traži da mu se naredi, pa skoro će mu se reći: ‘Idi odakle si i došlo.’”* U suri *Yā-Sīn*¹⁰ spominje se precizno utvrđena putanja Sunca i mjeseca i njihovo kretanje (*falakin yasbahūn*).¹¹ I u suri *Al-Anbiyā*¹² su spomenuti u ovom kontekstu. Na osnovu navedenog ajeta i hadisa zaključujemo da precizno utvrđeno kretanje Sunca i mjeseca zapravo predstavlja njihovo pokoravanje, odnosno sedždu Stvoritelju svjetova. Većina naših prevodilaca za *yasbahūn* upotrijebila je izraz “ploviti svemirskim prostranstvima”. Savremena istraživanja i teorije otkrili su kakvim se preciznim i jasno utvrđenim putem kreću Sunce i mjesec, te potvrdile da je riječ o pomjerenju po jednoj putanji svojim vlastitim kretanjem.¹³ Zanimljivo je da se prilikom opisa kretanja oblaka i planina koristi drugi izraz, “*tamurru*”, kojim se jasno ukazuje da se planine i oblaci kreću pod utjecajem vanjske sile.¹⁴ U vidljivom dijelu kosmosa nalaze se milijarde i milijarde zvijezda, čiji

tačan broj zna samo Uzvišeni Bog. Jedna zvijezda ipak će dobiti posebno mjesto u Kur’anu a to je Sirijus: *“...i da je On Gospodar Sirijusa...”*¹⁵ Aš-Šīrā je svijetla zvijezda koju su neka arapska plemena obožavala u vremenu džahilijeta.¹⁶

2.3. Čovjekova sedžda

Bog je čovjeka između svih ostalih blagodati počastio i sedždom, ostavljajući mu priliku da bude u stalnoj i neprekinutoj vezi i Božijoj blizini, jer je cijela zemlja učinjena sedždom¹⁷ koja predstavlja vrhunac čovjekove poniznosti i predanosti, što potvrđuje hadis Božijeg Poslanika, a.s.: *“Najbliže što rob može biti svom Gospodaru je kada je na sedždi.”*¹⁸ Krunski pečat i nagrada za potpunu sedždu iskazan je u posljednjem ajetu sure *Al-‘Alaq*: *“i Gospodaru svome ničice padaj i tako Mu se približi!”* Ta blizina uspostavljena na sedždi obasjat će lice onoga koji ju je iskreno učinio tako da će mu na Budućem svijetu lice svijetliti od tragova sedžde (*atar as-suğūd*).¹⁹ U nekim primjerima Poslanik, a.s., pokazuje da na sedždi treba ostati toliko da se tijelo u potpunosti smiri.²⁰ Za sedždu se spominju brojne nagrade

⁸ Kur’an, Ar-Ra’d, 11. Prijevod je Karićev.

⁹ *“Allahu se klanja sve što je na nebesima i na Zemlji, i to milom ili silom čini, a i sjene njihove jutrom i navečer!”* (Kur’an, Ar-Ra’d, 15. Prijevod je Karićev.); *“Zar ne vide oni da sve što Allah stvorio je sjene svoje rasprostire, sad sa desne, sad sa lijeve strane, padajući Allahu ničice i predano?! Allahu ničice pada sve živo na nebesima i na Zemlji, a i meleki, oni se ne oholo.”* (Kur’an, An-Nahl, 48-49. Prijevod je Karićev.); *“Zar ne vidiš da Allahu ničice padaju i oni što na nebesima su i oni što na Zemlji su, i Sunce, i Mjesec, i zvijezde, i planine, i drveće, i životinje, i mnogi ljudi – a mnogi i kaznu zaslužuju! A koga Allah ponizi, nema mu onoga ko će njegove stovanim učiniti! Allah doista šta hoće radi.”* (Kur’an, Al-Hağğ, 18. Prijevod je Karićev.); *“...a zvijezde i drveće padaju ničice!”* (Kur’an, Ar-Rahmān, 6. Prijevod je Karićev.). Također, u hadisima se spominju i oblaci. Aḥmad bilježi predaju da je Vjerovjesnik, a.s., rekao: *“Allah stvara oblake. Oni govore najljepšim govorom i najljepšim se smiješkom smiju.”*

¹⁰ *“A i Sunce do svoga odredišta jezdi! To je odredba Silnoga, Sveznajućega! I Mjesecu smo odredili mijene, pa se uvijek vraća kao stara savijena grana palmına! Niti Sunce treba Mjesec dostići, niti noć dan preteći! I sve u svemiru plovi.”* (Kur’an, Sura Yā-Sīn, 38-40. Prijevod je Karićev.).

¹¹ *Sabaḥa (bi) (fi)*: plivati, lebdjeti, kretati se (zvijezde). Više v.: Muftić (1997: 622). *Falaq*: nebeski svod, nebeska sfera, nebo, nebesko tijelo, zvijezda, okrugao predmet, kružni val, putanja, orbita. Više v.: Muftić (1997: 622).

¹² *“...I On je Taj Koji je stvorio noć i dan i Sunce i Mjesec, sve u svemiru plovi.”* (Kur’an, Al-Anbiyā, 33. Prijevod je Karićev.)

¹³ Bucaile, Maurice (1995). *Biblija, Kur’an i nauka*. Prevela Azra Begić, Zenica: Islamska zajednica u BiH, 149-153.

¹⁴ *“A ti vidiš planine i misliš da su one nepomične, a one hodom oblaka hode! Allahovo je to djelo Koji savršeno je dao sve. On je obaviješten o onome šta vi činite.”* (Kur’an, Sura An-Naml, 88. Prijevod je Karićev.)

¹⁵ Kur’an, An-Nağm, 49. Prijevod je Karićev. Još jedna zvijezda spominje se

u Kur’anu, a to je ujedno i naziv 86. kur’anske sure *At-Tāriq* (Danica).

¹⁶ Sirijus (lat. < grč. doslovno: gorući) najsjajnija zvijezda u zvijezdu Velikom psu i najsjajnija zvijezda noćnoga neba. Jedna od zvijezda najbližih Zemlji, udaljena 8,6 svjetlosnih godina a udaljava se radijalnom brzinom od -5,5 km/s. (Više v.: Sirijus. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 29. 3. 2021. <<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=56223>>.)

¹⁷ Shodno hadisu u kojem stoji: *“Zemlja mi je učinjena mesdžidom i čistom.”* (Al-Buḥārī, *Fath al-Bārī*, 1/533).

¹⁸ Muslim, 482.

¹⁹ Kur’an, Al-Faṭḥ, 29.

²⁰ Zbog samog položaja čovjekovog tijela na sedždi, pri kojem se mozak nalazi ispod nivoa srca, te zbog povećane opskrbe krvlju, mozak dobija dodatni stimulans a to ima dobar efekat na pamćenje, vid, sluh, koncentraciju, psiho-mentalne i kognitivne sposobnosti, o sedždi se može govoriti i sa ovog aspekta.

u hadisima.²¹ Čovjekova sedžda obuhvata tri aspekta: 1. obavezna (sedžda u namazu), 2. drugostepe-na obaveza (wadžib): *sedždei-tilavet i sebvī-sedžda*, i 3. dobrovoljna: *sedždei-šukr* ili sedžda zahvalnosti.

2.3.1. Simbolizam čovjekove sedžde

O sedždi možemo govoriti i s aspekta njene simbolike. Tako Mahmutćehajić (2007: 244) smatra da postoji veza između stvaranja nebesa i Zemlje i stvaranja čovjeka, u smislu "sve što je rasprostranjeno kao stvaranje nebesa i zemlje i svega među njima sabrano je u stvaranju čovjeka. Njemu kao upotpunjenju stvaranja dodijeljen je položaj pečata svake određenosti, ali otvorenosti prema sedmome nebu kao Miru od kojeg i prema kojem jesu svi svjetovi. Zato je sedžda najuzvišeniji čovjekov položaj. Sedžda je svjedočenje sedam nebesa kao Mira. Na to upućuje sedam dodira čovjeka na sedždi; čelo, dva dlana, dva koljena i dvoji nožni prsti."

Prema Kariću (1984: 28), "islamski klasici su ljudski duh, dušu, zapravo njeno središte smještali u gornji dio tijela, srce i glavu. Donji dio tijela je strast i prostor požude, puti. Kada Ibn-Arabi govori o sedždi, on ima u vidu takvu uslovnu podjelu. Ako se sedžda jednog čovjeka posmatra u prostoru, na ravnoj plohi, zapaža se da su ova mjesta gdje je ljudski duh 'smješten' upravo na sedždi na najnižoj mogućoj razini." Nije teško zaključiti, navodi Karić (1984: 28), da Ibn-Arabi u činu sedžde vidi potpuno ulaženje čovjeka u svemirsku sedždu, jedan preobražaj, obrat što se časovito zbiva, što na tren dovede u sklad vrijeme i vječnost.

2.3.2. Sedžda Jusufovih, a.s., roditelja i braće

Kur'ansko kazivanje o Jusufu, a.s., započinje snom, vizijom u kojoj mu se poklanja jedanaest zvijezda, Sunce i mjesec. Nakon dramatičnih događaja

(od bacanja u bunar, boravka na vladarevom dvoru, lažnih optužbi, zatvora i, konačno, do namjesništva), njegov san će se obistiniti i to tako što će kao vladar, upravitelj, na svome dvoru primiti svoje roditelje i braću, te će mu oni u znak zahvalnosti iskazati poštovanje poklonom, odnosno sedždom: "A kad Jusufu dođoše, on privi roditelje svoje na grudi svoje i reče: "Stupite u Misir, s Allahovom voljom, sigurni!" I podiže on roditelje svoje na prijestolje, a oni zbog njega ničice padoše, i Jusuf reče: "O moj oče! Ovo je značenje sna moga otprije, Gospodar moj obistinio mi ga je, Gospodar moj prema meni je dobar bio, kad je mene iz tamnice izbavio i vas iz pustinje doveo, nakon što je šejtan smutnju između mene i braće moje ubacio! Gospodar je moj, doista, nježan prema onome kome On hoće. On je, doista, znalac svega i mudar je."²² Jusuf, a.s., iz poštovanja postavlja svoje roditelje na prijestolje: oca s jedne, a majku s druge strane, ali i otac i majka silaze i poklanjaju se zajedno s Jusufom, a.s., braćom. O samoj suštini ovakve vrste sedžde postoji nekoliko mišljenja: Prvo – da je to bilo dopušteno po njihovom vjerokonu, dok je Kur'an to derogirao.²³ Drugo – da su se samo poklonili, što se, također, zove sedžda. Treće – da su učinili *sedždei-šukr*, sedždu zahvale Allahu, dž.š. Sayyid Qutb u tefsiru (Qutb, 1996: 49) ovih ajeta ističe da je Jusuf, a.s., nakon ispunjenja sna: a) spomenuo Allahovu blagodat prema njemu ("Gospodar moj prema meni je dobar bio, kad je mene iz tamnice izbavio i vas iz pustinje doveo, nakon što je šejtan smutnju između mene i braće moje ubacio!"); b) spomenuo Allahovu milost u Njegovom planiranju radi ostvarenja Njegovog htijenja ("Gospodar je moj, doista, nježan prema onome kome On hoće."); c) istakao da Allah, dž.š., ostvaruje Svoju volju milostivo, precizno i skriveno, tako da je ljudi ne osjećaju i ne zamjećuju: ("On je, doista,

znalac svega i mudar je"). Zapravo, to je isti iskaz koji je izrekao Jakub, a.s., kada mu je on ispričao svoje snoviđenje na početku kazivanja: "On je, doista, znalac svega i mudar je." Tako se podudaraju početak i kraj čak i u izrazima. Na kraju, Jusuf, a.s., ističe zahvalnost Allahu, dž.š., Koji ga je nadahnio tumačenju snova, i da istinsku sedždu zaslužuje samo On. Time Jusuf, a.s., "skida sa sebe" makar i prividnu odgovornost i(li) začuđenost, što mu se kao Božijem stvorenju čini sedžda: "Gospodaru moj! Ti si mi vlast dao i tumačenju snova me naučio! O Oblikovatelju nebesa i Zemlje, Ti si Zaštitnik moj u životu ovog svjetskom i onosvjetskom! Podari mi da kao musliman umrem i uvrsti me u društvo dobrih!"²⁴

2.3.3. Sedžda sljedbenika Knjige

Kur'an spominje i sedždu jedne grupe sljedbenika Knjige, koji su blagonaklono gledali na islam. Ne spominje se o kakvoj sedždi se radi. Kako kaže Qutb (1996: 35-37), "to je sjajna slika vjernika sljedbenika Knjige. Vjerovali su iskrenim, dubokim i potpunim vjerovanjem pristupivši tako u muslimanske redove, štiteći na taj način njihovu vjeru, vjerujući u Allaha i Sudnji dan. Oni su nosili teret imana i potvrdili odlike muslimanskog naroda kome su se priključili, kao najboljeg od svih koji se ikada pojavio, naređivali su dobro i odvrćali od zla. Bili su zainteresirani za svako dobro. Dobro je bilo cilj njihovog nadmetanja pa su se u tome utrkiivali. Otuda i ovo nebesko svjedočenje o njima kao ispravnim sljedbenicima Knjige i ovo iskreno obećanje da oštećeni neće biti i da im nagrada neće izostati sa ukazivanjem da su oni od onih koji su pobožni."

"Ali, svi oni nisu isti. Ima među sljedbenicima Knjige nekolicina koja je ispravna, oni cijelu noć čitaju Allahove ajete, i ničice Mu se klanjaju. Oni u Allaha i u

²¹ Ma'dan b. Abi Talha je rekao: "Sreo sam Sevbana, Poslanikovog, a.s., oslobođenog roba i rekao mu: "Obavijesti me o djelu koje ću raditi i zbog kojeg će me Allah uvesti u Džennet." Ili je rekao: "Najdražem djelu Uzvišenom Allahu." On je šutio. Zatim sam ga ponovo upitao, ali

je on opet šutio. Ja sam ga upitao i treći put, a on mi je rekao: "Ja sam o tome upitao Allahovog Poslanika, a.s., pa mi je rekao: "Mnogo čini sedždu, jer, uistinu, kad god učiniš sedždu Allahu, Allah će te zbog nje uzdići za jedan stupanj i obrisat će ti jedan grijeh." (Muslim, 297)

²² Kur'an, Yūsuf, 99-100. Prijevod je Karićev.

²³ "Od Njegovih su Znakova i noć, i dan, i Sunce i Mjesec! Ne padajte ničice ni Suncu, ni Mjesecu, ničice padajte samo Allahu, Koji ih je stvorio, ako vi samo robujete Njemu!" (Kur'an, Fuṣṣilat, 37. Prijevod je Karićev.)

²⁴ Kur'an, Yūsuf, 101. Prijevod je Karićev.

Onaj Svijet vjeruju, i da se dobro čini oni naređuju, a zlo da se čini zabranjuju, i u dobrim djelima oni se natječu! Takvi su među dobrim ljudima. Ma kakvo dobro da urade, nagrada im za to poništena biti neće. A Allah dobro znade bogobojazne!²⁵

2.3.4. Sedžda na Sudnjem danu

“A na Dan kad se Noga otkrije pa oni pozvani budu da padnu ničice, pa ne mogu to učiniti, oborenih pogleda svojih, i poniženje će stići njih! A bili su pozvani da ničice padaju još dok zdravi su bili!”²⁶

Kur'an opisuje i momenat kada na Sudnjem danu ljudi budu pozvani da učine sedždu Allahu, dž.š. Oni koji su na ovom svijetu činili sedždu – učinit će opet, dok oni koji su odbijali, neće biti u mogućnosti da je učine. Tako se s ovom slikom sedžda vraća u kontekst gajba i s njom se zatvara jedan cijeli krug u kojem je čovjek bio u središtu događanja, od sedžde

meleka do sedžde kojom se potvrđuje apsolutno postojanje Uzvišenog Boga.

3. Zaključak

Kur'ansko značenje sedžde obuhvata: sedždu meleka, sedždu kosmosa i sedždu čovjeka. U suri Al-Baqara opisuje se jedna od glavnih prekretnica – pozornica iz nevidljivog svijeta – koja će sudbinski utjecati na sav ljudski rod, njegovu ulogu, sudbinu i, u konačnici, krajnje stanište. Prateći kur'anski tekst koji govori o ovoj temi, jasno je da je Uzvišeni Bog Svojom rukom stvorio čovjeka od gline – zemlje ustajale – udahnuo mu život i dao (ob)lik, te nakon toga zatražio od meleka da mu učine sedždu poštovanja, što oni i učiniše, izuzev Iblisa koji odbi Božiju naredbu pod izgovorom da je on bolji od čovjeka jer je čovjek stvoren od zemlje, a on od vatre, što bi razlog

da postane proklet i ponižen, te stoga bi protjeran iz Dženneta.

U Kur'anu se na nekoliko mjesta spominje sedžda koju čini nepregledni svemir i sve što je u njemu, a posebno su spomenuti Sunce, mjesec i zvijezde. Također, u ajetima se spominju meleki, planine, drveće, životinje i mnogi ljudi – u kontekstu potčinjavanja ili izravnog čina sedžde. Sunce, Mjesec i zvijezde općenito, od davnina privlače ljudsku znatiželju te su ih ljudi smatrali svojim božanstvima. Kur'an ističe da i oni sami čine sedždu Onome Koji ih je stvorio. Čovjekova sedžda obuhvata formu obaveznog i dobrovoljnog ibadeta i sastavni je dio namaza.

²⁵ Kur'an, Ālu 'Imrān, 113-115. Prijevod je Karićev.

²⁶ Kur'an, Al-Qalam, 42-43. Prijevod je Karićev.

Literatura

Bucaile, Maurice (1995). *Biblija, Kur'an i nauka*. Prevela Azra Begić, Zenica: Islamska zajednica u BiH.
 Haqqi al-Bursawi, Ismā'il (1928). *Rūhu al-bayān*, vol. 1., (ur.), Muḥammad Šā'im b. 'Utmān, Istanbul: Al-Maṭba'atu al-'Utmāniyyatu.
 Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 29. 3. 2021. <http://www.enciklopedija.

hr/Natuknica.aspx?ID=56223>.
 Karić, Enes (1984). “Sedžda u namazu”, *Islamska misao*, br. 61. Sarajevo: Starješinstvo IZ-e BiH, Hrvatske i Slovenije.
 Karić, Enes (1995). *Kur'an sa prijevodom na bosanski jezik*. Sarajevo: Bosanska knjiga.
 Qutb, Sayyid (1996). *U okrilju Kur'ana 1*, prijevod Omer Nakićević (i dr.). Sarajevo: Fakultet islamskih nauka u Sarajevu.
 Mahmutćehajić, Rusmir (2007). “Stolačka

čaršija”. *Glasnik Rijaseta*, 3-4, Sarajevo: Rijaset IZ-e u BiH.
 Muftić, Teufik (1997). *Arapsko-bosanski rječnik*. 3. izd. Sarajevo: Rijaset IZ-e u BiH i El-Kalem.
 Qurtubi, (al), (2013). *Al-Ġāmi' li aḥkām al-Qur'an*. Preveo s arapskog jezika Zijad Dervić (i dr.). Sarajevo: Bookline.
 Ramić, Jusuf (2001). *Tefsir: historija i metodologija*. Sarajevo: Fakultet islamskih nauka u Sarajevu.

الموجز السجدة في القرآن الكريم نورس مصطفىيتش

السجدة ركن من أركان الصلاة، وأقرب ما يكون العبد من ربه وهو ساجد، وتحمل السورة الثانية والثلاثون في القرآن الكريم اسم «السجدة». في بداية المقال يتم الحديث عن سورة السجدة وخصائصها ومواضيعها. وفي الجزء الثاني من المقال يستعرض الكاتب معاني كلمة «سجدة» في القرآن الكريم، وتشمل: سجدة الملائكة، وسجدة الكون، وسجدة الإنسان. أما سجدة الملائكة فقد ذكرت في عدة مواضع من القرآن الكريم، ويقدم المقال تفسير المفسر الصوفي البارز إسماعيل حقي لصفة هذه السجدة. كما يقدم المقال الإجابة عن سؤال كيف يسجد الكون لخالق الأكوان. أما الإنسان، ذلك المخلوق الإلهي الذي شهد سجود الملائكة له، فإنه أمر بالسجود في عبادة الفريضة والنافلة. ويتحدث المقال عن رمزية سجدة الإنسان والعلاقة بين سجدة الكون وسجدة الإنسان.

الكلمات الرئيسية: القرآن الكريم، السجدة، الملائكة، الكون، الإنسان.

Summary SAJDAH IN THE QUR'AN Nevres Mustafić

Besides the fact that it is the component of the salah and its crown element through which we seek closeness of God, sajdah is also a title of the 32nd surah of the Qur'an. The first part of the article relates about the surah as-Sajdah, about its characteristics and its thematic outlines. The second part of the article describes the use of the word sajdah in the Qur'an, which include the sajdah performed by: mala'ikah, by the cosmos and by man. The sajdah of mala'ikah is mentioned in a number of places in the Qur'an and this article presents the interpretation of it by an eminent sufi mufessir Ismail Hakki. The article will also present an answer as to what is the meaning and significance of the sajdah performed by the cosmos as an expression of its submission towards the Creator of the Universe. Man as a creation of God which witnessed the sajdah offered by the mala'ikah, is asked to offer sajdah as a form of both, the obligatory and voluntary prayers (ibadat). The article also relates about the symbolism of sajdah performed by man and of the connection between the sajdah of man and the sajdah of cosmos.

Key words: Qur'an, sajdah, mala'ikah, cosmos, man